

Nr 292.

Av herr **Nordström** i Kramfors m. fl., om arbetstidslag för detaljhandeln.

En betydande grupp lönetagare, som hittills vanligen kommit vid sidan då reformer genomförts, äro de affärs- och kontorsanställda. Dessa kategorier, som befinner sig i ständig tillväxt inom vår befolkning och närmar sig 200,000 personer, är undantagna i den s. k. åttatimmarslagen. Butiksbiträdena har en arbetstid, som enligt utredning uppgår till 52 timmar per vecka i genomsnitt men också i en hel del fall uppgår till 55, 60 och 70 timmar. Vid vissa tillfällen, såsom före julhelger, blir arbetstiden än längre, och vanligen är det inte tal om någon övertidsersättning utom möjligen något vedermåle i form av julgratifikation eller dylikt. Den genomsnittliga arbetstiden för kontorsanställda är ju merendels kortare, men även där förekommer samma oreglerade och godtyckliga förhållanden.

Kravet på en lagligt reglerad arbetstid har också framförts med allt större skärpa av de anställda under senare år. De nuvarande förhållandena är ju också synnerligen orättvisa, då flertalet andra lönearbetare har reglerad arbetstid med 48-timmarsvecka och redan i en del fall genom kollektivavtal fastställd 40-timmarsvecka.

Man har länge väntat att statsmakterna på lagstiftningens väg skulle ordna dessa förhållanden, och det var med spänning som de förslag avvaktades, vilka nu framlades vid årsskiftet av »Arbetstidsutredningen angående affärs- och kontorsanställda» (som började sitt arbete för ungefär 2¹/₂ år sedan). Dessa förslag motsvarade i sina detaljer inte de anställdas krav, såsom framgått av uttalanden från deras organisationer. Ombudsmannen för Handelsarbetareförbundets samorganisation i Stockholm, Bertil Eriksson, har t. ex. anfört en rad kritiska anmärkningar i ett uttalande för Social-Demokraten:

»... Alldeles tillfredsställda äro vi emellertid inte med förslaget. Man märker ju att det inte omfattar alla handelsanställda och det är ett fel. Det är nog bra, att man accepterat 48-timmarsveckan men däremot mindre vackert, att man hängt på rätten att förlänga den ordinarie arbetstiden med fyra timmar i veckan samt medgivit ända upp till 260 timmar övertid om året. Det blir en laglig arbetstid på 53 timmar i veckan. Många affärsanställda, som genom sina fackföreningar tidigare reglerat sin arbetstid, ha ingen glädje av förslaget. Jag ser också, att det inte finns någon bestämmelse om söndagsledighet för personal med kontinuerlig tjänstgöring söndagar och helgdagar. En bestämmelse om ledighet exempelvis varannan sön- och helgdag skulle varit en välkommen nyårsgåva för flickorna i de butiker, där man säljer bröd och konditorivaror, mjölk och grädde samt frukt och blommor... Det är naturligtvis också bra, att det nu blir lag på att övertidsarbete skall ersättas, men däremot anser jag de 25 procentens förhöjning på lönen för övertidsarbete vara för

liten. Redan nu torde det vara praxis på åtminstone de bättre arbetsplatserna, att övertidsersättning utgår med 40—50 procent på lönen . . .»

Dacos krav om 40-timmarsvecka och lagligt fastslagen övertidsersättning för kontorsanställda har också avvisats. Folkpartiorganet, Stockholms-Tidningen, skriver härom:

»Det må förlåtas, om man icke anser utredningens motivering riktigt tillfredsställande, när det gäller avvisandet av Dacos framställning om en lagstiftning för de kontorsanställda blott rörande övertiden och övertidsersättningen. Här har utredningen bara följt en schablon — kropparbetarnas 48-timmarsvecka — när den nekat att skapa en lagstiftning för andra kategorier, vilka råkat arbeta under olikartade förhållanden med genomsnittligt kortare arbetstid, men vilkas arbetsförhållanden likväl erkännas vara otillfredsställande. I Danmark, som av våra socialdemokrater eljest utpekas såsom ett socialt föregångsland, lär man icke ha låtit avskräcka sig av dylika schabloner utan ingripit även till skydd för kontorsfolket.»

Utredningsmännens förhoppning om att övertidsersättning skall ordnas på frivillighetens väg för de kontorsanställda är givetvis en chimär. En maximerad arbetstid bör fastställas och ligga som grundval för övertidsanspråk. 40-timmarsvecka är också motiverat för de kontorsanställda ur många synpunkter. Vissa betydande grupper har t. ex. redan denna arbetstid. Kontoristernas arbete är ofta synnerligen forcerat och enerverande. En stark rationalisering har förekommit inom kontorsvärlden under en följd av år, och antalet arbetslösa kontorister är betydande. De kontorsanställda behöver kanske mer än andra tillfälle till vidare utbildning för att hävda sig i sitt arbete, och denna utbildning måste ju framför allt bestå i kurser o. s. v., som genomgås efter arbetstidens slut.

Alltnog, på grundval av den långa utredning, som framlagts, förutsåg man att regeringen skulle komma med en proposition angående reglering av de handelsanställdas arbetstid vid årets riksdag och ärendet slutföras, så att lag om reglerad arbetstid för dessa grupper skulle bli gällande åtminstone provisoriskt från i år. Men nu skall i stället betänkandet ut på remiss, och när någon proposition kommer från regeringen står i vida fältet. Här måste dock något äntligen göras. Saken är utredd och riksdagen kan redan i år fatta beslut. Att genom ytterligare uppskov tillåta de utsvettningsförhållanden, som råder för de handelsanställda, är icke riktigt. Alla partiets pressorgan, såväl högerns, folkpartiets, socialdemokraternas och kommunisternas, har redan uttalat sig för det berättigade i att de anställdas arbetstid ordnas. Belysande för tonen i dessa kommentarer till utredningens förslag är följande i Dagens Nyheter:

». . . I själva verket gäller det här löntagargrupper, som stundom just beträffande arbetstiden måste finna sig i rent orimliga förhållanden. Ordet 'utsvettning' har många gånger missbrukats av bredmynta agitatorer. Men det kan med fog användas beträffande de arbetstider och arbetsvillkor som alljämt i viss utsträckning gälla för en del butikspersonal — detta sagt utan någon kritik mot den stora massan lojala och humana arbetsgivare inom handelsvärlden. En fördomsfri inventering av hur t. ex. en arbetsvecka strax före

jul gestaltar sig för åtskilligt butiksfolk — inte minst en del kvinnlig personal — skulle säkerligen i detta sammanhang vara belysande.»

Förr eller senare kommer givetvis de affärs- och kontorsanställda att genom fackorganisationer tillkämpa sig fler och fler förbättringar även på arbetstidens område. Nu kan saken emellertid påskyndas genom beslut i riksdagen. Folkmeningen är ju klar.

De svagheter, som finns i utredningens lagförslag om arbetstiden i detaljhandel och viss annan rörelse, kan redan nu i väsentliga drag justeras, så lagen kan genomföras i år. Förutom de ovan nämnda bristerna i förslaget måste man fästa uppmärksamheten på att butiker med endast en anställd ställas utanför. Detta är inte rättvist, och de utgör även en stor grupp. Principiellt måste man också uttala sig för att *allt* övertidsarbete skall betalas. Vissa undantag härutinnan skulle säkerligen också göra lagen illusorisk och ge tillfälle till en massa kryphål för arbetsgivarna. Övertidsersättningens storlek, som föreslås till en fjärdedel högre än lönen, är givetvis alldeles för liten. Här bör man ha ett minimum fastställt, som någorlunda står i samklang med förhållandena på arbetsplatser, där denna sak är ordnad. 50 procents tillägg på lönen under de första två timmarnas övertidsarbete och därefter 100 procents tillägg samt likaledes 100 procents tillägg för arbete på sön- och helgdagar borde vara ett normgivande minimum. Rätten att hålla arbetstagare i arbete 4 timmar per vecka utöver allmänna arbetstiden utan att detta räknas som övertid bör utgå ur förslaget. Dessa 4 timmar per vecka skulle ju i själva verket betyda en *obetald övertid* på över 200 timmar per år, vilket ju är lika mycket som den tillåtna *betalbara övertiden* i den s. k. 8-timmarslagen av 1930. Skulle dessutom, såsom lagförslaget förutser, utom dessa 4 timmar per dag tillkomma en övertid på 260 timmar per år samt arbetsrådet vid »trängande behov» kunna ge dispens på ytterligare 150 timmars övertid, blir det ju en ohygglig arbetstid.

Man borde här åtminstone hållit sig inom ramen för lagen om arbetstidens begränsning av år 1930 och stannat vid 200 timmars övertidsarbete.

Med hänvisning till ovanstående föreslår vi,

att riksdagen beslutar såsom lag antaga »Arbetstidsutredningens angående affärs- och kontorsanställda» »förslag till Lag om arbetstiden i detaljhandel och viss annan rörelse (arbetstidslag för detaljhandeln)» med följande ändringar:

1 §, 1 mom., där det talas om antalet arbetstagare, erhåller följande ändrade lydelse: »... , så snart en arbetstagare användes i rörelsen eller verksamheten till arbete för arbetsgivarens räkning...»;

3 mom. i 5 § strykes;

1 mom. i 7 § strykes och härigenom nödvändig omnumrering av följande moment i denna paragraf vidtages;

I 7 §, 2 mom. ändras »260 timmar» till »200 timmar»;

Efter första stycket i mom. 4, § 7 tillägges: »Vid kontinuerlig tjänstgöring sön- och helgdagar skall arbetstagare vara ledig minst varannan sön- och helgdag»;

7 §, 4 mom., andra stycket erhåller följande ändrade lydelse:
»För allt övertidsarbete, såväl det som sägs i 6 § som i 7 §, mom. 1 och 2 skall utgå särskild övertidsersättning, för de första 2 timmarna per dag minst 50 procent och därefter samt sön- och helgdagar minst 100 procent högre än vad arbetstagaren erhåller för motsvarande arbete under ordinarie arbetstid. Sådan ersättning må utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, minst hälften respektive en gång längre än övertiden, såframt arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom...»

Stockholm i januari 1938.

Axel Nordström.

H. Hagberg.

J. H. Brädefors.

K. E. Senander.
